

EZOPO KALBA: TURINIO NUŠALINIMAS, VISUOMENINĖ STEREOTIPIJA, TEKSTINĖ ESATIS

Paulius Jevsejevas

VILNIAUS UNIVERSITETAS

A. J. GREIMO SEMIOTIKOS IR

LITERATŪROS TEORIJOS CENTRAS

Universiteto g. 5, LT-01131 Vilnius

paulius.jevsejevas@gmail.com

Straipsnyje aptariama ir nagrinėjama lietuviškoji Ezopo kalbos samprata. Remiantis ankstesniais apibrėžimais ir samprotavimais, keliamas klausimas apie ezopinės savimonės santykį su tekstinės raiškos plotme. Teigiama, jog ezopinis suvokimas numato išankstinę prasminę intenciją, kuri susijusi ne su imanentiniu teksto turiniu, o su pirmesne visuomenine stovėseną. Taip tekstas tampa tapatybės diskurso pasakymų formulavimo ir atpažinimo vieta. Į tai atsižvelgiant, prieinama išvada, jog tradicinę Ezopo kalbos sampratą perteikiančios ištaros ir apibendrinimai patys laikytini Ezopo kalbos dalimi. Kartu parodoma, jog Ezopo kalbai kaip reiškiniai priskirtinas tiek ezopiškumas, tiek cenzūriškumas. Remiantis tokiu Ezopo kalbos sampratos reformulavimu ir laikantis bendrosios teksto semiotikos perspektyvos, daroma išvada, jog Ezopo kalboje teksto turinio plotmė nušalinama ir pakeičiama papildomu tekstinės esaties lauko artikuliuojimu, kuris grindžiamas visuomeninės stereotipijos apytaka. Šios išvados tikrinamos mėginant aprašyti dokumentuotą literatūrinės cenzūros taikymo atvejį ir vieną iš Marcelijaus Martinaičio *Kukučio* baladžių „Kukučio žodžiai“.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Ezopo kalba, semiotika, tekstas, turinio plotmė, tekstinė esatis, visuomenė, literatūra, cenzūra.

ĮŽANGA

Šiame straipsnyje bus kalbama apie vadinamąją Ezopo kalbą lietuviškuoju jos supratimu: tai ne antikinio autoriaus Ezopo kūryba, bet tam tikra kultūrinio pasipriešinimo ir raiškos, komunikacijos būdo sampra-

ta, kuri paprastai pirmiausia taikoma sovietinio laikotarpio literatūrinei kūrybai (poezijai, dramaturgijai ir kt.), bet kuri, reikia pastebėti, iš tiesų yra vienas iš požiūro taškų į sovietmečio lietuvių kultūrą apskritai. Norint tuo įsitikinti, galima prisiminti kad ir nemenkų atgarsių sulaukusią prezidento Algirdo Brazausko

tokiu būdu modifikuojamo tapatybės diskurso – ar tai atsitiktinis dalykas, ar neišvengiamybė, o galbūt ir sąvokų perteklius, jei turėsime omenyje, kad tekstinės esaties plotmė apskritai, atrodo, ir yra tas matmuo, kuriame nustatoma, „kas yra kas“, apie ką apskritai – stereotipiškai – gali būti kalbama, ir taip toliau. Galbūt visus šiuos klausimus praskleisti galėtų tolesni tyrimai ir apmąstymai.

Gauta 2013 06 26

LITERATŪRA

- Archajika ir modernybė: Marcelijus Martinaitis laikų sąvartose*, sud. Matulevičienė S., Peluritytė-Tikušienė A., Vilnius: VUL, 2008.
- Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, [interaktyvus], [žiūrėta 2013 05 30], <http://dz.lki.lt/>.
- Kelertienė Violeta, *Kita vertus...: Straipsniai apie lietuvių literatūrą*, Vilnius: Baltos lankos, 2006.
- Kmita Rimantas, *Ištrūkimas iš fabriko: Modernėjanti lietuvių poezija XX amžiaus 7–9 dešimtmečiais*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009.
- Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001.
- Lotman Jurij, *Kultūros semiotika: Straipsnių rinktinė*, Vilnius: Baltos lankos, 2004.
- Martinaitis Marcelijus, *Kukučio baladės*, Vilnius: Vaga, 1977.
- Martinaitis Marcelijus, *Lietuviškos utopijos*, Vilnius: Tyto alba, 2003.
- Nastopka Kęstutis, *Reikšmių poetika: Semiotikos bandymai*, Vilnius: Baltos lankos, 2002.
- Putinaitė Nerija, *Nenutrūkusi styga: Prisitaikymas ir pasipriešinimas sovietų Lietuvoje*, Vilnius: Aidai, 2007.
- Sabonis Arvydas, Sabonis Stasys, *Rašytojas ir cenzūra*, Vilnius: Vaga, 1992.
- Satkauskytė Dalia, „Ezopo kalba kaip teorinė sąvoka, arba Kaip mums kalbėti apie sovietmečio literatūrą“, in: *Tekstai: Šiuolaikinės lietuvių literatūros antologija*, [interaktyvus], [žiūrėta 2013-06-01], <http://www.tekstai.lt/tekstunaujienos/643-landsbergis-algirdas>.
- Venclova Tomas, *Tekstai apie tekstus*, Chicago: A. Mackaus knygu leidimo fondas, 1985.
- Žemaitė, Raštai, t. 1, sudarytojas Andrius Bulota, Kaunas, Marijampolė: „Dirvos“ b-vės spaustuvė, 1924.

AESOPIAN LANGUAGE: REMOVAL OF TEXTUAL CONTENT, CIRCULATION OF PUBLIC STEREOTYPES, AND TEXTUAL PRESENCE

Paulius Jevsejevas

KEYWORDS: Aesopian language, semiotics, text, plane of content, textual presence, literature, society, censorship.

SUMMARY

Aesopian language is traditionally considered as a textually-mediated transmission of ‘secret’ yet essentially unambiguous messages of the so-called “silent resistance” via the means of allusion, suggestion and similar means. When such a conception is used to explain and interpret literature and other kinds of works, the question of the status of textual production and consumption naturally comes up. From a semiotic point of view, an attentive consideration of the Aesopian self-conception reveals that Aesopian communication always implies an expression and recognition of a public stance, and thus makes the text an arena for the formulation of identity utterances. This, in turn, leads us to consider traditional “interpretations” of Aesopian texts as simple continuations of the Aesopian language paradigm, as an expansion of the discourse that this paradigm represents. Accordingly, in terms of textual meaning there are no grounds for an a priori distinction between the Aesopian and the censorial – they are both mutually interacting dimensions.

In taking these inferences as a foundation to freshly consider the processes of Aesopian signification from the perspective of general textual semiotics, it can be shown that in Aesopian language the textual plane of content is actually removed and neutralised to make way for a circulation of public stereotypes, which in turn is enabled via a secondary articulation of what is here called the field of textual presence. This is further elaborated via analyses of a particular censorship related situation and one of the series of widely acknowledged Aesopian poems by the Lithuanian author Marcelijus Martinaitis.